

Medzinárodné meranie kompetencií dospelých PIAAC

© Štátny inštitút odborného vzdelávania

Publikované: január 2025

Autorka: Ľuba Habodášová

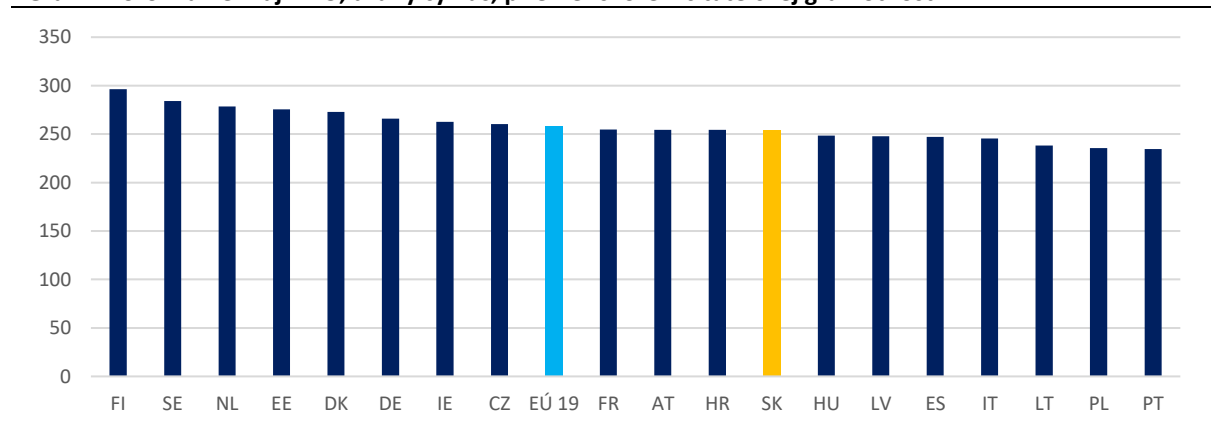
Medzinárodné meranie kompetencií dospelých PIAAC

Medzinárodné merania kompetencií dospelých poskytujú dáta umožňujúce diskusiu ohľadom fungovania vzdelávacieho systému. Ide nielen o porovnanie priemeru dosiahnutej úrovne v schopnostiach dospeléj populácie naprieč krajinami, ale aj o porovnanie naprieč generáciami v jednej krajine. Takéto porovnanie môže odrážať zmeny vo fungovaní vzdelávacieho systému v čase, a to aj vrátane systému vzdelávania dospelých. Výsledky Slovenska ukazujú prepád v čitateľskej gramotnosti, avšak najstaršia generácia vychádza v medzinárodnom porovnaní nadpriemerne dobre. Aj keď pre možné vysvetlenia je dôležité hlbšia analýza, prepád mladšej generácie a zároveň dobré výsledky starších môžu naznačovať zhoršovanie formálneho vzdelávacieho systému. Pri existujúcej slabej inštitucionálnej podpore vzdelávania dospelých v poslednej dekáde, dobré výsledky starších generácií by tak nemali predstavovať dobré správy.

Opakované merania kompetencií dospelých ukazujú podpriemerné schopnosti dospelých na Slovensku v medzinárodnom porovnaní. Začiatkom decembra boli zverejnené výsledky medzinárodného testovania kompetencií dospelých vo vekovej skupine 16 až 65 rokov. Ide o druhý cyklus medzinárodných meraní organizovaný OECD. Prvý cyklus testovania sa na Slovensku uskutočnil na prelome rokov 2011 a 2012 (október až marec) a výsledky druhého cyklus sú z testovania v období od septembra 2022 do júna 2023¹. Medzinárodné porovnanie 31 zúčastnených krajín stavia Slovensko pod priemer OECD v čitateľskej aj matematickej gramotnosti. V porovnaní s predchádzajúcim cyklom došlo k zhoršeniu.

Porovnáваме výsledky v rámci krajín EÚ - Slovensko je na tom rovnako ako Francúzsko, Rakúsko a Chorvátsko. V nasledujúcej diskusii prezentujeme vybrané indikátory výsledkov v čitateľskej gramotnosti pre krajiny OECD, ktoré sú zároveň súčasťou Európskej únie. Dôvodom je inštitucionálna blízkosť týchto krajín. Aj keď sa vzdelávacie systémy do značnej miery líšia, pre účely porovnania sa krajiny EÚ dajú považovať za viac homogénnu skupinu ako skupina krajín OECD, ktoré sa zúčastnili testovania². Čitateľskú gramotnosť vyberáme ako kľúčovú kompetenciu: bez čítania s porozumením sú iné zručnosti ohrozené, napríklad pre možnú potrebu ich aktualizácie. V rámci 19 krajín EÚ sa Slovensko nachádza v druhej polovici spolu s Francúzskom, Rakúskom a Chorvátskom. Za nami sú aj dve krajiny V4, Maďarsko a Poľsko. Naopak, Česká republika je mierne nad priemerom meraných európskych krajín (Graf 1).

Graf 1: Porovnanie krajín EÚ, druhý cyklus, priemer skóre v čitateľskej gramotnosti

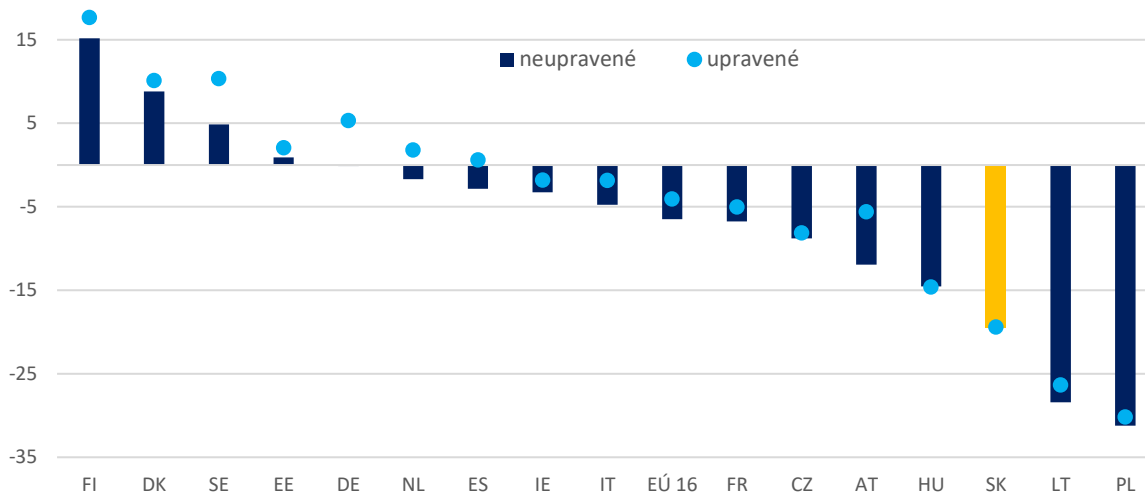
Zdroj: Education GPS, OECD

¹ Záverečná správa PIAAC 2023 Slovensko, NIVAM.

² Okrem krajín OECD, ktoré sú zároveň súčasťou EÚ (19 krajín) uvedených v grafe č. 1 sa testovania zúčastnili nasledujúce krajiny: Kanada, Čile, Izrael, Japonsko, Južná Kórea, Nový Zéland, Nórsko, Švajčiarsko, Spojené štáty a Singapur.

Oproti meraniam v prvom cykle sa Slovensko výrazne zhoršilo, sme tretou krajinou s najvyšším prepadom. V porovnaní s prvým cyklom sa priemer európskych krajín znížil (Graf 2). Nordické krajiny s kvalitnými vzdelávacími systémami vrátane systémov vzdelávania dospelých zaznamenal nárast (Fínsko Dánsko, Švédsko). Naopak, Slovensko spolu s krajinami V4 zaznamenal výrazný prepad, a to aj po úprave skóre o demografické zmeny.

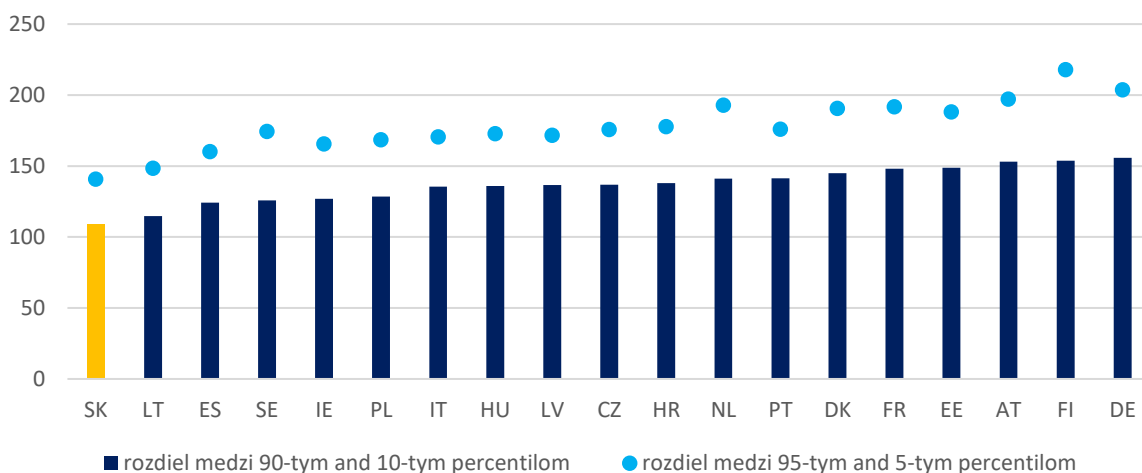
Graf 2: Porovnanie krajín EÚ, zmena oproti prvému cyklu v priemernom skóre, čitateľská gramotnosť

Pozn: Upravené skóre predstavuje skóre, ktoré by dosiahla tá istá demografická skupina, ak berieme do úvahy vek meraný v dekádach, pohlavie a imigrantský pôvod. Zdroj: Education GPS, OECD

Slovensko má najnižšiu nerovnosť v čitateľskej gramotnosti dospelých. Inými slovami, neplatí, že priemer ťahajú skupiny s veľmi nízkou schopnosťou čítať s porozumením. Skôr platí, že celá populácia sa nachádza bližšie k nižšiemu priemeru. Táto nízka variabilita individuálnych skóre stojí v kontraste s inými krajinami, kde je tento rozptylom v zručnostiach dospelých vyšší. Napríklad, Rakúsko má obdobný priemer ako Slovensko, avšak rozdiel medzi najlepšimi a najhoršími je jeden z najvyšších (Graf 3). Rakúsko má ale výrazne vyšší podiel populácie narodenéj v iných krajinách, čiže s iným materinským jazykom, čo môže byť jedným z vysvetlení pre väčšie rozdiely v čitateľskej gramotnosti.

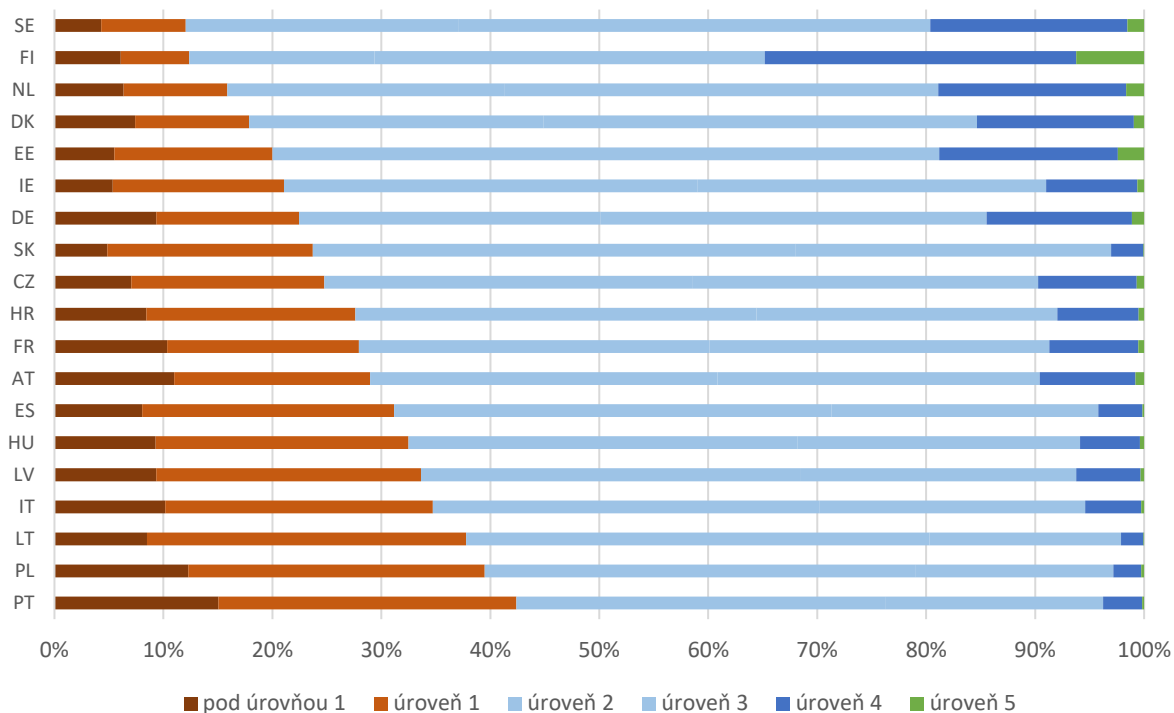
Graf 3: Rozdiely medzi najlepšimi a najhoršími, čitateľská gramotnosť

Zdroj: Education GPS, OECD

Štvrtina dospelých na Slovensku nerozumie varovaniam v príbalových letákoch liekov³. Obdobne bližší pohľad na distribúciu čitateľských zručností poskytujú aj podiely v každej z úrovni (Graf 4). Spomedzi krajín V4 má Slovensko najnižší podiel dospelých s veľmi nízkou čitateľskou gramotnosťou, aj keď je toto číslo vysoké – takmer štvrtina dospelých je v podstate funkčne negramotná. Pre porozumenie uvádzame mediálne zverejnenú analógiu – štvrtina dospelých má úroveň čitateľskej gramotnosti na úrovni desaťročného dieťaťa.

Graf 4: Podiel v jednotlivých úrovniach, čitateľská gramotnosť

Zdroj: Education GPS, OECD

Pozn.: Pod úrovňou 1 a úroveň 1 predstavujú extrémne nízku čitateľskú gramotnosť

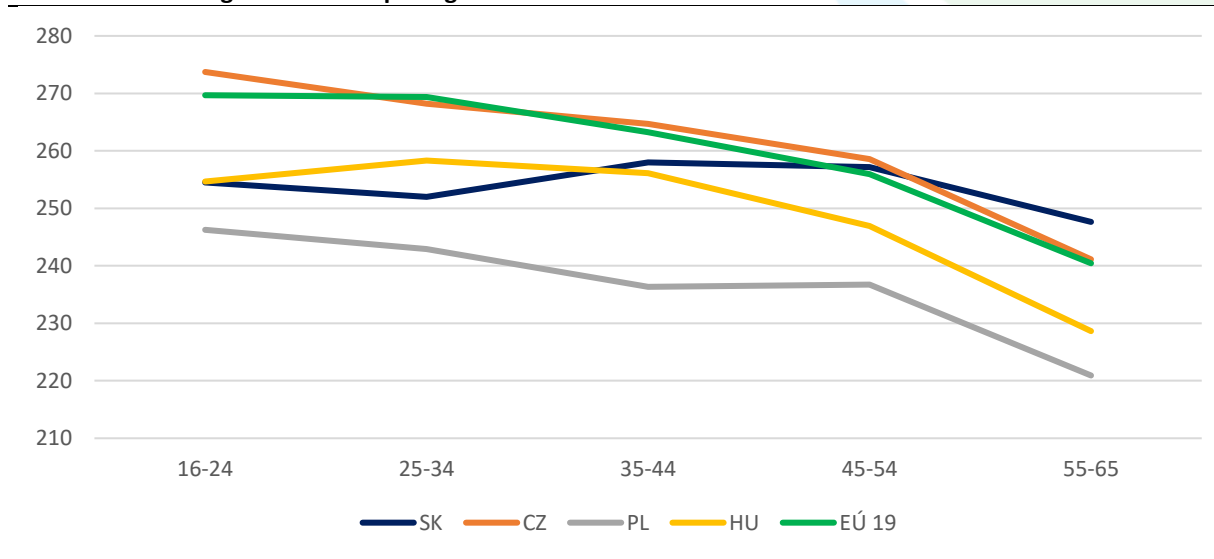
Slovensko je tiež výrazne „rovnostárske“ v čitateľskej gramotnosti naprieč generáciami. Aj keď vo všeobecnosti platí, že zručnosti a kompetencie vekom klesajú (napríklad pre nižšiu motiváciu ich aktualizovať v dôsledku kratšieho obdobia pre využiteľnosť takej investície do vzdelania z pohľadu jednotlivca), na Slovensku je najstaršia generácia vo veľmi dobrej forme. Tomu svedčí aj najnižší rozdiel v skóre medzi generáciou 25-34 a generáciou 55-65 rokov spomedzi všetkých zúčastnených krajín⁴. Vo vekovej skupine 55 až 65 rokov (vo vyššom veku sa merania neuskutočňovali) je čitateľská gramotnosť na Slovensku nad priemerom európskych krajín a tiež nad úrovňou Česka, ktoré nás vo viacerých ukazovateľoch predbieha (Graf 5). Stále platí, že vysvetlení pre tento jav môže byť viacero. Tu len upozorňujeme, že s veľkou pravdepodobnosťou nejde o výsledok vyspelého systému vzdelávania

³ Prebrané z *The Economist*, „Are adults forgetting how to read?“, prístupné pre predplatiteľov. Nedá sa neuviesť, že kvalitné mediálne výstupy sú zvyčajne prístupné len pre predplatiteľov, neraz s vysokým predplatným. Tento trend obmedzuje dosah kvalitných publikácií pre širšiu verejnosť, a tak nepriamo vplýva na všeobecnú čitateľskú gramotnosť, ktorá sa círi čítaním solídne spracovaného obsahu.

⁴ Pre Slovensko je tento medzigeneračný rozdiel (neupravený o demografické zmeny) na úrovni 4 bodov, priemer krajín EÚ je 29 v neprospech staršej generácie. Najväčší rozdiel dosahuje prekvapivo Estónsko (60 bodov), ktoré má najlepšie výsledky spomedzi postkomunistických krajín.

dospelých v poslednej dekáde. Spolu s nízkou úrovňou generácie 16-24 a 25-34 sa dá predpokladať úpadok formálneho vzdelávania⁵.

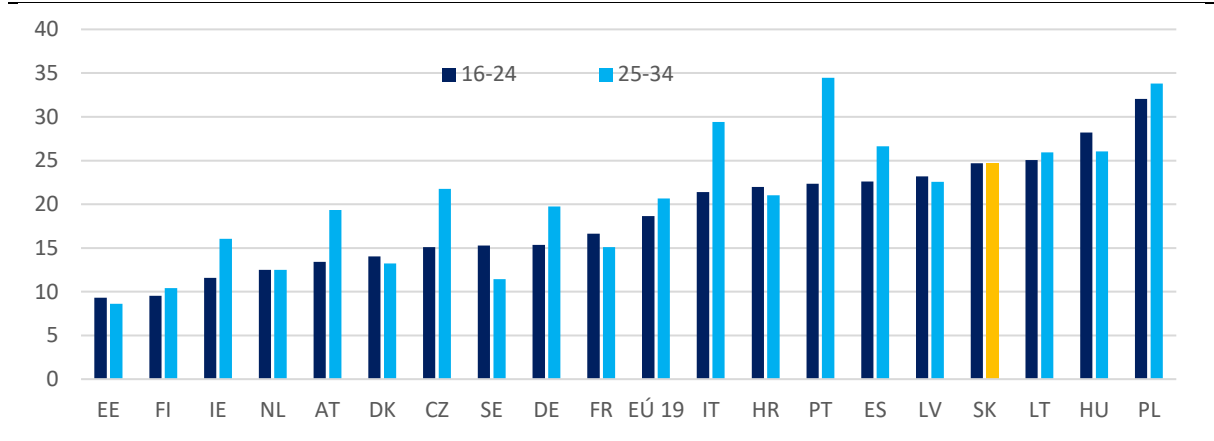
Graf 5: Čitateľská gramotnosť naprieč generáciami

Zdroj: Education GPS, OECD

Nízka úroveň čitateľskej gramotnosti v meraniach 15-ročných sa preklápa aj do merania dospelých. Neplatí, že generácia mladých dokáže kompenzovať nedostatky vzdelávacieho systému, či už s podporou štátu, zamestnávateľov alebo svojpomocne. V posledných meraniach PISA je podiel 15-ročných v tzv. rizikovej skupine na úrovni 35 %⁶. Vo vekových kategóriách 16-24 rokov a 25-34 rokov je podiel nízko skórujúcich (úroveň 1 alebo menej) síce nižší ako tretina, avšak stále jeden z najvyšších v porovnaní s EÚ krajinami.

Graf 6: Podiel s nízkou čitateľskou gramotnosťou (úroveň 1 a menej) v mladších kohortách (%)

Zdroj: Education GPS, OECD

⁵ Podobne sa vyjadril aj minister školstva Drucker pri výsledkoch PISA testovaní 15-ročných, ktoré označil za [národnú tragédiu](#). Graf z prvého cyklu testovania ukazujúci výsledky naprieč generáciami je uvedený v publikácii [Reformný kompas slovenskej ekonomiky](#) od IFP na strane 22. Okrem zhoršovania kvality vzdelávania IFP ponúka aj alternatívne alebo skôr komplementárne hypotézy: „brain drain“, dlhodobý nesystematický manažment rezortu, nízka celospoločenská priorita odzrkadľujúca sa na nedostatočnom financovaní, pokles záujmu o profesiu učiteľa, séria vážnych ekonomických kríz a s tým súvisiaca dlhodobá vysoká miera nezamestnanosti zhoršujúca socio-ekonomické zázemie študentov.

⁶ O rizikovej skupine sa často hovorí ako o funkčne negramotných. Výsledky z PISA testovaní z roku 2022 sú uvedené napríklad [na stránke ministerstva](#).

Merania zručností dospelých pod taktovkou OECD sú metodologicky veľmi dobre pripravené a nie je dôvod ich nevyužiť v ďalšej diskusii o potrebných zmenách v systéme. Kvalita celého procesu merania zručností dospelých je ťažko spochybniteľná. Z tohto dôvodu výsledky meraní predstavujú jedny z najhodnotnejších informácií, ktoré máme k dispozícii o súčasnom stave kompetencií celej populácie. Detailnejší pohľad na dáta spolu s analýzou prebiehajúcich a plánovaných zmien napomôže v ďalšej diskusii o smerovaní vzdelávacieho systému nielen vo formálnom vzdelávaní ale aj vo vzdelávaní dospelých. ŠIOV plánuje detailnejšiu analýzu systému vzdelávania dospelých aj s pomocou iných dostupných dát, ako napríklad nedávno zverejnené výsledky medzinárodného Prieskumu vzdelávania dospelých (AES) a nové zistenia po úprave otázok týkajúcich sa tejto oblasti vo Výberovom zisťovaní pracovnej sily (LFS) tiež podľa spoločnej európskej metodiky.

Dobré výsledky staršej populácie sú s najväčšou pravdepodobnosťou kombináciou vzdelania nadobudnutého v predchádzajúcom režime a podpore vzdelávania na pracovisku. Platí, že na Slovensku sa značná časť vzdelávania dospelých udeje na pracovisku⁷, a tak pri vysokom skóre strednej a staršej generácie môže ísť o skutočnosť, že zamestnávateľia supľujú úlohu štátu v podpore vzdelávania dospelých na pracovisku⁸. Pri prechode na nové formy práce v blízkej budúcnosti, ktorý bude znamenať odklon od zamestnávateľov a tiež pri súčasnej slabej výkonnosti formálneho vzdelávania, význam vzdelávania dospelých predstavuje oblasť potrebných a urgentných štátnych zásahov. Dobrou správou je nedávne prijatie nového zákona o vzdelávaní dospelých⁹, avšak robustnosť novej legislatívy v najbližšej budúcnosti ukáže až jeho aplikácia v praxi.

⁷ Podiel zamestnávateľov ako poskytovateľov neformálneho vzdelávania dospelých je vysoko nad priemerom EÚ (v roku 2022 58 % oproti priemeru EÚ 35 %, Eurostat, trng_aes_170). Upozorňujeme, že zároveň platí, že malé a stredné podniky zaostávajú v investíciách do vzdelávania na pracovisku (Eurostat, trng_cvt_01s).

⁸ Vysoký podiel absolvovaných vzdelávacích aktivít na pracovisku sa nedá považovať za ideálny stav. Je potrebné preniesť väčšiu váhu zodpovednosti za vzdelávanie dospelých na štát. Jedným z nástrojov pre posilnenie vyššej zodpovednosti jednotlivcov za ich zručnosti s podporou štátu sú individuálne vzdelávacie účty, ktoré sa zavádzajú s novou legislatívou od roku 2025. Viac o aspektoch týchto schém v medzinárodnej praxi v článku Prognostického ústavu SAV [tu](#), komplexnejší pohľad na nové prvky vo vzdelávaní dospelých od ŠIOV [tu](#).

⁹ [Zákon o vzdelávaní dospelých č. 292/2024](#) schválený Národnou radou Slovenska 7. novembra 2024.